

Herpositionering van staat tot Stirneriaanse infrastructuurvereniging

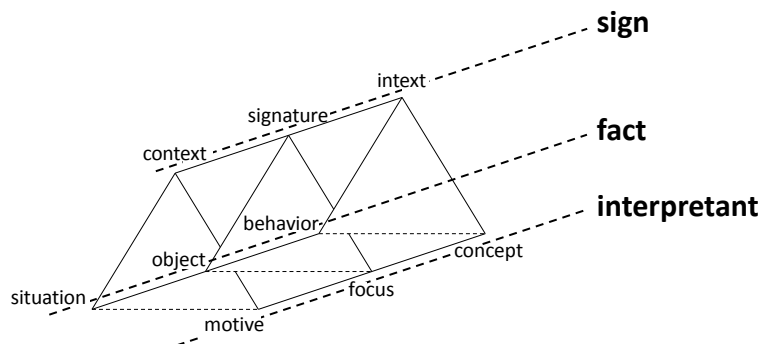
Pieter Wisse

Wat is een stelling? Dat zou weleens een overhaaste vraag kunnen zijn. Dus, wie heeft een stelling resp. wie is een steller? Of klopt dat netzomin? Is antwoord op de wie-vraag naar de steller pas mogelijk ná antwoord op de wat-vraag over de stelling? Nee, want een stelling zonder steller heeft geen betekenis, nota bene niet als stelling. Maar dat geldt dan omgekeerd ook, ofwel voor een steller zonder stelling.

Zulke begrippen moeten daarom in hun onlosmakelijkheid zijn ... gesteld. Dat kan doorgaan, totdat de onlosmakelijkheid van bewijs en bewijzer evident circulair geraakt is. Met andere woorden, zodra we er – eventueel voorlopig – niet verder mee komen. Een onbewezen stelling inclusief steller, en omgekeerd, heet ook wel een axiomatisch schema.

De semiotische triade à la C.S. Peirce (1839-1914) is een dergelijk schema.¹ De steller heeft een *interpretant* als stelling. Die stelling komt met een *teken* tot uitdrukking en betreft een *object*. Peirce acht zo'n stelling betrekkelijk, te weten afhankelijk van een – bepaalde – *grond*.

Door bedoelde triade netzo consequent op *grond* van toepassing te verklaren kwam ik allereerst tot een hexade. Berekend op dynamiek voegde ik vervolgens, ook weer triadisch, zoiets als scharnieren toe. Het resulterende axiomatische schema is de semiotische enneade.²

De enneade geeft aan dat objectief elke gedraging subjectief gemotiveerd is, in zowel ervaring als planning. Wie de enneade aanvaardt als verzamelde handelingsaxioma's, zal daarom *Der Einzige und sein Eigentum* door Max Stirner (pseudoniem van Johann Caspar Schmidt, 1806-1856) volkomen begrijpelijk vinden, bijkans triviaal. Dat boek verscheen in het najaar van 1844.³ Het was zijn tijd vèr vooruit ... en dat blijkt nog altijd het geval.

Ik heb het onlangs gelezen. Stirner veronderstelt qua stelling de onontkoombaarheid van de lijfelijk handelende ik-persoon. Als zodanig is en blijft iederéén een ... enkeling. Zeg ook, is en blijft iedereen uniek. En de enkeling handelt uit resp. voor zelfbehoud. Let wel, dat maakt de enkeling echter niet tot zonderling. De enkeling beschouwt zijn invloedssfeer als zijn

¹ Zie o.a. Peirce's opstel *Pragmatism in retrospect: a last formulation*, opgenomen in de bundel *Philosophical writings of Peirce* (Dover, 1955, samensteller J. Buchler, pp. 269-289).

² Zie hoofdstukken 2 en 4 in *Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism* (Information Dynamics, 2002). De afgebeelde figuur is overgenomen uit mijn opstel *Variëteitkunstemaker* (2015); vergeleken met figuur 4.5.2 in *Semiosis & Sign Exchange* dragen twee van de negen elementen een andere naam en zijn de (drie) dimensies expliciet aangeduid.

³ In 1972 opnieuw verschenen bij uitgeverij Reclam. Ik bestudeerde de herdruk uit 1991 van de in 1981 verbeterde Reclam-uitgave.

eigendom.⁴ Om dat te benutten neemt de enkeling deel aan verkeer. Door hun verkeer stemmen enkelingen onderling hun handelingen af, waarbij zij àls enkelingen over en weer mikken op elkaars inschikkelijkheid.⁵

Met zijn terminologie komt Stirner nogal onbehouden over. Dat moet stellig in het licht gezien worden van theorieën waarop hij met zijn boek replek wilde geven, heilige huisjes die hij grondig afbreekt. Hij schuwt provocatie niet, maakt opponenten doorgaans ronduit belachelijk. Jammer genoeg – het is nu eenmaal eenvoudiger om gevoelige tenen te raken dan ernstige aandacht te wekken – kan daarop weer een reactie volgen waardoor de belangwekkende boodschap verdrukt raakt. Ook kan ontdekking van Stirners boek tot besef leiden dat eigen werk niet zo origineel was als gedacht.⁶ Tja, als er een reputatie op gevestigd is, blijkt het moeilijk om toe te geven dat iemand ànders die stellingen enz. reeds gaf. Plagiaat? Dat hoeft niet; onbekendheid kan er debet aan zijn. Verhulling is overigens een bevestiging van wat Stirner (dus) eerder stelde ...

Ik meen daarvan niet zoveel last te hebben, ik bedoel de neiging om het werk van een ànder voor mijn eigen werk te laten doorgaan. Zou dat o.a. komen door het ontbreken van (mijn) reputatie? Elke enkeling die *Der Einzige und sein Eigentum* nog niet kent, raad ik daarentegen dringend aan om dat boek te lezen.⁷ Wie het nu leest, hoeft trouwens een alweer veel minder speculatief referentiekader te hanteren. Zo moest Stirner overwegend filosofisch redeneren. Inmiddels is empirische kennis over, bijvoorbeeld, cognitieve psychologie beschikbaar. Wie dergelijk bewijs serieus neemt, klopt, uiteraard als enkeling, deelt prompt zèlf het inzicht dat Stirner biedt. Nee, Stirner is m.i. niet een egoïst in een strikt zelfzuchtige betekenis. Zou hij zichzelf zo gezien hebben, dan had hij zich ongetwijfeld de moeite van het schrijven van dat boek bespaard. Wat er voor mij uitspringt, is dat verkeersdeelname de crux van het zgn eigendom van de enkeling is. Kortom, de enkeling is altijd tegelijk (verkeers)deelnemer. Het lijkt me niet toevallig dat Stirner juist aan de langste paragraaf, méér dan honderd bladzijden, in zijn boek de titel *Mein Verkehr* gaf.

Een deelnemer op z'n Stirners is niet langer een gelovige (godsdienst), onderdaan (staat/volk) en/of wezen (mensheid). Als enkeling bestaat hij inherent als zichzelf.⁸ Hij gaat zichzelf niet pas verdienen als de buit van het najagen van iets buiten hemzelf en wat daarom ònbereikbaar is, een illusie.

Wat Stirner benadrukt, is wat ik op z'n eneadisch de subjectief gemotiveerde aard van gedrag noem. Het kàn niet anders, punt. Vandaar enkeling. Ook empathie e.d. betreft weliswaar een andere enkeling, maar is vàn de ene enkeling. Stirner legt het allemaal duidelijk uit, vaak met humor. Dus betrekkingen tussen enkelingen volgen respectievelijke motieven vàn (de) enkelingen in kwestie. Daarvoor neemt een enkeling deel aan verkeer. Waaròm hij eraan deelneemt, is steeds zijn (eigen) zaak. Wat nader gespecificeerd neemt een

⁴ Wat ik hier achteraf als uitgesproken Stirneriaans bestempel is *Manifest voor informatieverkeer*, eerder samen met P.L. Jansen opgesteld als *iDNA-Manifest: beginselen van de open informatierechtsstaat* (vanaf 2005). Het hoofdartikel van het manifest luidt: "Informatie over de individuele (rechts)persoon is eigendom van diezelfde (rechts)persoon."

⁵ De aanduiding met inschikkelijkheid heb ik ontleend aan de slogan 'elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid' (Engels in *Semiosis & Sign Exchange*: every sign is a request for compliance). Hierboven stelde ik overigens dat Stirner met zijn boek zijn tijd vèr vooruit was. Volgens Stirner zèlf kan dat niet, een tijd vooruit zijn; elke enkeling is altijd 'in' zijn tijd en ook weerstand is daarom tijdig.

⁶ Er zijn in Stirners boek talloze passages waarbij ik verband zag met werk van latere auteurs (die Stirner doorgaans ongenoemd laten).

⁷ In het begin van de twintigste eeuw is het boek in het Nederlands vertaald. Onlangs zijn met de titel *De enige en zijn eigendom* zelfs twee vertalingen verschenen, de ene (2008) van Thomas Eden en Widukind de Ridder en de andere (2012) van Johan van Eeckhout.

⁸ Korthedshalve gebruik ik slechts mannelijke voornaamwoorden.

enkeling deel aan (een) vereniging. Dat duurt zolang als hij er voor zichzelf belang bij meent te hebben.

Stirner wijst o.a. (de) staat af, zoals hij doet met elke instelling die hiërarchisch ‘boven’ de enkelingen ... staat. Zijn boodschap is consequent. Ik mis echter opmerkingen waarmee hij erop ingaat dat instellingen worden bevorderd (lees ook: als instrument gebruikt) door – bepaalde – enkelingen die er hun eigen belang mee gediend zien door andere enkelingen. Institutionaliseren wil dan zeggen dat enkelingen zich alom daarvan niet of nauwelijks (meer) bewust zijn, in elk geval de geëxploiteerde enkelingen niet.

Overigens, wat is de – veronderstelling van de – enkeling anders dan een ... instelling?

Met de semiotische enneade heb ik stellig verklaard dat de axiomatische positionering van de enkeling mij past. Het deelnemersperspectief bracht ik dia-enneadisch formeel tot uitdrukking.⁹ Daarom hoeft voor mij de staat echter niet te verdwijnen. Volgens mij heeft de staat bestaansrecht als vereniging.¹⁰ De enkelingen vormen een coöperatie voor infrastructuur. Dankzij infrastructuur verloopt deelname aan verkeer eenvoudiger enz.

Wanneer er ooit een opleiding komt voor informatiekundige ontwerpers – ik pleit er sinds jaren voor¹¹ – kan ik voor noodzakelijke filosofische inclusief ethische oriëntatie nauwelijks een actueler en relevanter boek dan Stirners *Der Einzige und sein Eigentum* bedenken. De ontwerper van infrastructurele voorzieningen kan eruit leren dat hij slechts een opdrachtgever kan dienen die de infrastructuur dient in plaats van andersom. Want als de infrastructuur de opdrachtgever moet dienen, laat staan dat de infrastructuur er zou moeten zijn voor de ontwerper, is het natuurlijk niet eens infrastructuur. Zo door-en-door sociaal is Stirners boek. Met zijn titel heeft hij, zo vermoed ik, dogmatici op de kast willen jagen. Omgekeerd zijn zij erin geslaagd zijn boek nagenoeg in de ban te doen. Wie het kent, durft er niet of nauwelijks voor uit te komen. Het verdient echter in publieke aandacht te blijven.

Ja, op mijn beurt heb ik mij inderdaad de inhoud van Stirners boek toegeëigend om iets te bereiken dat ik belangrijk vind.¹² Juist hij zou mijn handelswijze begrepen hebben ... zoals ik begrijp hoe onmisbaar het is en blijft om Stirner alle erkenning als auteur te verlenen. Dat bevordert immers verder verkeer en werkelijke voordelen zijn slechts via verkeersdeelnemingen te bereiken. Maar heb ik intussen zijn opvatting niet vertekend, en daardoor verminkt? Me dunkt dat herpositionering van (de) staat tot verkeersvoorziening voor enkelingen wel degelijk in de – hopelijk zou hij mij in deze context het gebruik van de volgende term veroorloven – geest van Stirner is.

3 mei 2015, webeditie 2015 © Pieter Wisse

⁹ Oorspronkelijk uitgewerkt in *Dia-enneadic framework for information concepts* (2003).

¹⁰ Verder dan een aanzet gaat Stirner niet. Hebben zgn anarchisten dat wellicht (verder) uitgewerkt? Daaraan zal iemand toch allang gedacht hebben? Is een consequente(re) politieke enz. vereniging van enkelingen denk- en haalbaar als eigendom van elke ... enkeling? Of leidt ook dat onherroepelijk tot hiërarchie, met de enkeling opnieuw ondergeschikt? Ik beperk me in dit korte bestek tot de beredeneerde leestip voor *Der Einzige und sein Eigentum*.

¹¹ Diverse publicaties o.a. toegankelijk via de rubriek *ontwerper/gevorderde beginner & leerling* in *Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer*.

¹² Wat dat is? Ik wil opbouwend aan het werk als informatiekundig ontwerper. Dat kan slechts verantwoord als ... enkeling. Nee, daar gaat dit tekstje evenmin bij helpen. Maar dan wil ik tenminste – proberen te – begrijpen waarom het niet lukt om eerlijk aan het werk te raken. Daarvoor kom ik met Stirner wel een heel eind. Hij maakt duidelijk hoe mensen elkaars waanbeelden faciliteren. Bestuurders gunnen opdrachten aan beunhazen als ‘eigendom’ van die leveranciers. Dat levert doorgaans dure mislukkingen op ipv deugdelijke infrastructurele voorzieningen voor (informatie)verkeer. Rara, hoe kom je daar als ontwerper ooit nog tussen?